

Dákos-tó, homokbánya (KÖH 78683): A község határának Ny-i, Rábapordánnyal határos részén, az ún. Dákos-tó Ny-i oldalán markáns homokvonulat hívja fel magára a figyelmet. A domb tetején felhagyott homokbánya gödre tátong. A bányát az 1960–70-es és 80-as években használták. A domb legmagasabb részén a bányától É-ra és ÉK-re számos őskori és elszórtan néhány középkori cseréptöredéket találtam.

Dákos-tó (KÖH 78685): Az iménti lelőhelytől DK-re a Dákos-tó D-i oldalán hasonló magasságú homokdomb található, melynek növényzettől mentes felszínén erősen kopott, jellegtelen őskori cseréptöredékeket és néhány római gyanús edénytöredéket gyűjtöttem. A leletanyag intenzitása közepes.

Előhegy (KÖH 78697): A Másodhegygel párhuzamosan futó dombvonulat az ún. Előhegy, mely É felé félszigetszerűen benyúlik az Értói-rét nevű mocsaras részre. A dombvonulat felszínén, ritka vetésben nagyszámú leletanyagot gyűjtöttem. A D-i részen közepes intenzitással jelentkeztek atipikus őskori és Árpád-kori cseréptöredékek, míg É-on nagy mennyiségben került elő ugyancsak őskori (késő bronzkori) és kelta kerámiaanyag, ez utóbbiak között a féltényérnyi nagyságúak sem voltak ritkák. Északon Árpád-kori lelet már nem került elő. A lelőhelyen edénytöredékek mellett kisebb-nagyobb paticsdarabokat, kiégett tapasztás-töredékeket és állatcsontokat is találtam.

Előhegy II. (KÖH 78699): A dombvonulat DK-i irányú folytatásában egy kisebb, ovális alakú kiemelkedés található. A kiemelkedésen – ugyancsak gyér vetésben – intenzíven jelentkeztek késő bronzkori, kora vaskori, késő vaskori, római kori és Árpád-kori edénytöredékek. A felszínen számos teguladarab és terméskötőredék is hevert, ami római kori épület maradványaira utal. Az említettek mellett állatcsontokat, számos tapasztástöredéket (ág- vagy nádlenyomatatos darabokat is) találtam.

Irtás-dűlő (KÖH 78703): A falutól közvetlenül Ny-ra, a Fábán-tó D-i oldalán, az Irtás-dűlőben az előzőkhöz hasonló markáns homokvonulat figyelhető meg. A dombvonulat É-i, kiemelkedő részén nagy területen (400×200 m) találtam középső bronzkori (mészbetétes), késő bronzkori, kelta és római kori cseréptöredékeket. A leletanyag közepes intenzitással jelentkezett.

Másodhegy (KÖH 78693): Az Urasági-tag lelőhelytől É-ra, két ÉNy–DK irányú, több kiemelkedésből álló dombvonulat figyelhető meg, melyek közül a keletit Előhegynek, a nyugatit Másodhegynek nevezik. Régészeti szempontból mindkettőt sokat ígérő helynek tűnt. A Másodhegy D-i kiemelkedő részén kezdtem a bejárást. A meredek oldalú domb teljes területén találtam leletanyagot: római kori, Árpád-kori és néhány kora vaskori fekete polírozott felületű cseréptöredék jelentkezett, előkerült egy csiszolt kővesső töredéke is. A kiemelkedés legmagasabb részén mintegy 70×70 m nagyságú területen kerámia-töredékek mellett tegula-, imbrex-, és terméskődarabok heverték a felszínen. Valószínűleg római (villa)épület állhatott ezen a helyen.

Másodhegy II–III. (KÖH 78695): A Másodhegy lelőhelytől ÉNy-ra, az Értói-rét nevű mélyedés (hajdani tófenék) Ny-i oldalán, szabálytalan alakú markáns kiemelkedés található, mely szintén része a Másodhegynek. A két kisebb mélyedés közé zárt domb felszínén nagy mennyiségben találtam őskori (késő bronzkori), Árpád-kori és római kori kerámia-töredékeket. Az Árpád-kori leletanyag inkább a domb K-i, míg az őskori leletek inkább a Ny-i részén kerültek elő. Ettől a lelőhelytől D-re, egy kisebb mélyedés D-i oldalán szintén jelentős magasságot elérő dombhát terül el. A domb felszínén megint nagy számban találtam őskori (késő bronzkori) és elszórtan római kori edénytöredékeket. Valószínűsíthető, hogy a Másodhegy II. és a Másodhegy III. lelőhely egymással összefügg.

Urasági-tagra-dűlő (KÖH 78691): A Bodonhelyről Egyed felé vezető széles földút É-i oldalán, nagy területen Árpád-kori leletek (cserépbográcsok, fazekak töredékei) jelentkeztek a gyér gabonavetésben. A 11–12. századra datálható felszíni leletek intenzitása alapján kisebb falutelepülés maradványait rejti a föld. A lelőhely D-i határát az egyedi út képezi, Ny-i részén egy régi táblahatároló árok halad végig. Megjegyzendő, hogy az árok Ny-i oldalán is kerültek elő kerámia-töredékek, de már csak szórványosan.

TAKÁCS KÁROLY

59. Bogyiszló határa

(Tolna megye) Ó, Ró, A, Tő

2010. március 3-án terepbejárást és műszeres lelőhelyfelderítést végeztünk Tolna külterületén, a tolnai szennyvíztelep fejlesztéséhez és új szennyvízvezeték építéséhez kapcsolódóan. A terepbejárást során a tervezett szennyvízvezeték nyomvonalát kutattuk, a vezeték gerincvonalától 50–50 m szélességben.

Doromlás-dűlő (KÖH 72965): A Bogyiszló-Möcse településrésztől ÉK-i irányban a Doromlás-dűlőben azonosítottunk új régészeti lelőhelyet. A felszínen gyűjthető kerámia-töredékek alapján római kori és kora újkori (török kori) lelőhely valószínűsíthető. A leletek közül kiemelkedik egy török kori pipa csonkja, valamint egy zöld mázas kerámia töredéke.

Sipsa-dűlő (KÖH 72963): A Bogyiszló-Möcse településrésztől ÉK-i irányban a Sipsa-dűlőben azonosítottunk újabb régészeti lelőhelyet. A felszínen gyűjthető kerámia-töredékek alapján valószínűleg őskori és népvándorlás kori (avar). A leletek nagy része itt durva kerámia.

Munkatársak: Tóth Bálint, Vadas Livia, Szabó Domán.

LIGNER JÁCINT

60. Boldog, Surján III.

(KÖH 76711)

(Heves megye) Sza, Kk?

2010 májusában terepbejárást végeztünk tervezett települési szilárdhulladék lerakók rekultivációját meg-

előzően. A lerakók területét természetesen minden esetben kommunális hulladék fedte. Több esetben a telepek környezete is tartósan elfedett (erdő, beépítettség) volt, viszont a legtöbb szemételep környezetében el lehetett végezni az értékmérést.

Boldog területén egy új lelőhelyet lokalizáltunk a Surján nevű határrészben.

REMÉNYI LÁSZLÓ

61. Borjád, Kenderföld (KÖH 75423)

(Baranya megye) U, LT, Ró?

2010. szeptember 7-én lakossági bejelentésre régészeti megfigyelést végeztem Borjád külterületén. A falutól É-ra található Ny-i lejtésű domboldalon, egy K–Ny irányú földúton a csapadék régészeti leleteket mosott ki. Az erózió egyes helyeken szinte teljesen eltávolította a humuszréteget, egy helyen már egy kemence körvonalai is kivehetőek voltak. A bejelentő által beszolgáltatott lengyeli kultúrához tartozó edény (csőtálpas tál töredékei) és a felszínen észlelt leletek alapján a területen őskori temetkezések és késő vaskori, esetleg római kori telepjelenségek találhatóak.

A lelőhely területén nagyrészt facsemete-ültetvény van, csak a földúttól Ny-ra fekvő szántót lehetett bejárni, ahol további leletanyag jelentkezett.

KOVALICZKY GERGELY

62. Bódvaszilas, római katolikus templom (KÖH 75807)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Kk, Kú

2010 júliusában indultak meg a bódvaszilasi barokk kori római katolikus templom körítőfalának (Petőfi u. 12. és 16. sz.) rekonstrukciós és állagmegóvó munkálatai. Az azzal párhuzamosan végzett régészeti megfigyelés a templomdomb középkori és kora újkori történetére vonatkozólag új, jelentős eredményeket szolgáltatott.

A forrásokból tudjuk azt, hogy a 17. sz. végén Szádvár-ról Szilasra költözött át a térség uradalmi központja. Emiatt indult meg az Esterházyak jószágigazgatói központjának kiépítése a település centrumában már a 18. sz. legelején. A közvetlenül a római katolikus templomtól K-re, DK-re emelt (s így a templom körítőfalához is részben csatlakozó) épületek nagy része romos állapotban ugyan, de egészen a közelmúltig állt – jelenleg már csak a később, az 1770-es években épült udvarház („Esterházy-Koós kastély”) és egy távolabb álló magtár látható ebből a gazdasági komplexumból. Az udvarházzal egy időben emeltette Esterházy „Fényes” Miklós a ma látható, északolt szentélyű barokk templomot a korábbi egyház helyére.

Az É-ról D felé lejtő templomdomb előzetes helyszíni szemlén nem lehetett megállapítani a hatszögletű, változó magasságban álló, templom körüli fal periódusait a falmaradványok nagy részét fedő vakolás miatt, csupán annyi volt sejtető, hogy a falszövet nem egységes.

Északon egy a körítőfal síkjából kiugró, tető nélküli, négyszögletes védmű található (falátmérője 70 cm), amelynek K-i és Ny-i oldalán egy-egy visszafalazott lőrést lehetett biztosan azonosítani (külső méretük 50×60 cm, a nagyjából a falmag közepén jelentkező szűkület, a belső négyszög 25×10 cm). Észak felé egy utólag, feltehetőleg a barokk korban kialakított átjáró is színesíti a falszövet képét. A védmű külső és belső terepszintje azonos.

Az erődítés után (a körítőfal ÉNy-i oldalától) K felé a DK-i külső támpillérig a fal jelenleg kb. 2–4 m magasságig áll (belső oldal adata), s mivel a vakolatot korábban leverték róla, így itt meg lehetett figyelni a barokk kortól datálható sokszoros bolygatásokat (elfalazott, csak egyik vagy másik oldalon látható nyílások, gerendafészkek, stációfülke helye stb.). Ezen a szakaszon a templomkert ma látható, legkésőbb a templom építésével egy időben kialakított terepszintje a fal külső, szintén a barokk korban módosított járószintjéhez képest kb. 1,5 m-rel magasabban van! A belső terep a templomkert egészében, a külső rész ezen falszakasz mentén – tehát az É-i védmű K-i falától a DK-i támpillérig – egyaránt egyenletes. A tárgyalt szakasz külső oldalán van két, jelenleg pilléreként funkcionáló falcsont a K-i és a DK-i faltöréseknél.

A DK-től Ny-ig húzódó falszakasz vakolva van, kb. 1,5 m magasán áll, s itt már erősen lejt a külső terep a DNY-i, Ny-i részig. Délen, a barokk templom bejáratával szemben van a körítőfal jelenlegi főbejárata.

Nyugaton a barokk plébániaház és az egykori káptalanház alapja maradt meg, itt a külső s belső terep egy szinten van, a körítőfal romos, és a plébániaház felé nyíló (Ny-i) átjáró után É-ra, a négyzetes erődítés Ny-i faláig már csak a felszínen éppenhogy követhető a fal vonala.

A templomdomb egészét tekintve a fő feladatot az objektumok összefüggéseinek feltárása, a fal periódusainak elkülönítése és védrendszerének megfejtése jelentette. A megfigyelések során az alábbi eredményekre jutottunk.

Az É-i védműtől Ny-ra sikerült meghatározni az egykori körítőfal egy periódusú alapfalának (a jelenlegi felszínen is kivehető) vonalát, amely mellől kora újkori kerámia (mázás és mázatlan cserepek, ill. egy mázatlan, rombuszmintás, jól kidolgozott, dongás kályhacsempe) került elő, valamint egy fémveret. Az erődítés egyértelműen kötésben van ezzel a falmaradvánnyal, tehát ez a szakasz azonos periódusnak tekinthető (a káptalanház ÉK-i sarkánál egy falvisszaugrás jelzi, hogy a ház alapozása utólagos lehet, a hatszögű körítőfal egyik sarkára esik). A védművön belül vastag újkori feltöltés volt, amely alatt (kb. 40 cm mélyen) egy újkori (beton) planír került elő. Ez alatt egy 20 cm vastag habarcsos, kavicsos alaprétet lehetett látni, amelynek elbontása után egy mészkövekkel és némi habarccsal feltöltött (alapozási?) szintet sikerült azonosítani, de nem lehet kijelenteni, hogy zárt rétegről van szó. Az innen előkerült leletanyag mégis egységes, jellegzetesen kora újkori